

Nogmaals aandacht gevraagd voor Assepoesters

E.J. Weeda

A.C. Hoegen

Vorig jaar vroegen wij in *Stratiotes* aandacht voor een groep plantengemeenschappen die gemeenlijk geen hoge waardering krijgt, namelijk tredbegroeiingen (Weeda & Hoegen 1998). Bij wijze van vervolg hierop willen we nog enige andere 'Assepoesters' onder de aandacht brengen. Ons doel is, ook van de tot dusver verwaarloosde associaties een zoveel mogelijk realistisch beeld te geven in de Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland. De tijd hiervoor is beperkt, want de tweede inventarisatieronde voor de atlas, waarvoor 1975 als beginjaar geldt, wordt aan het eind van 1999 afgesloten. Het vervolg van dit artikel gaat in principe alleen over de (on)volledigheid van deze tweede ronde; de eerste ronde - voor 1975 - komt alleen ter sprake voor zover zij aanwijzingen oplevert voor hiaten in de tweede ronde. Voor de diagnoses van de genoemde associaties wordt uiteraard verwezen naar *De vegetatie van Nederland, deel 3, 4 en 5* (Schaminée et al. 1996, 1998; Stortelder et al. 1999); gelukkig is ook het laatste deel omstreeks het begin van het 'veldhoogseizoen' beschikbaar.

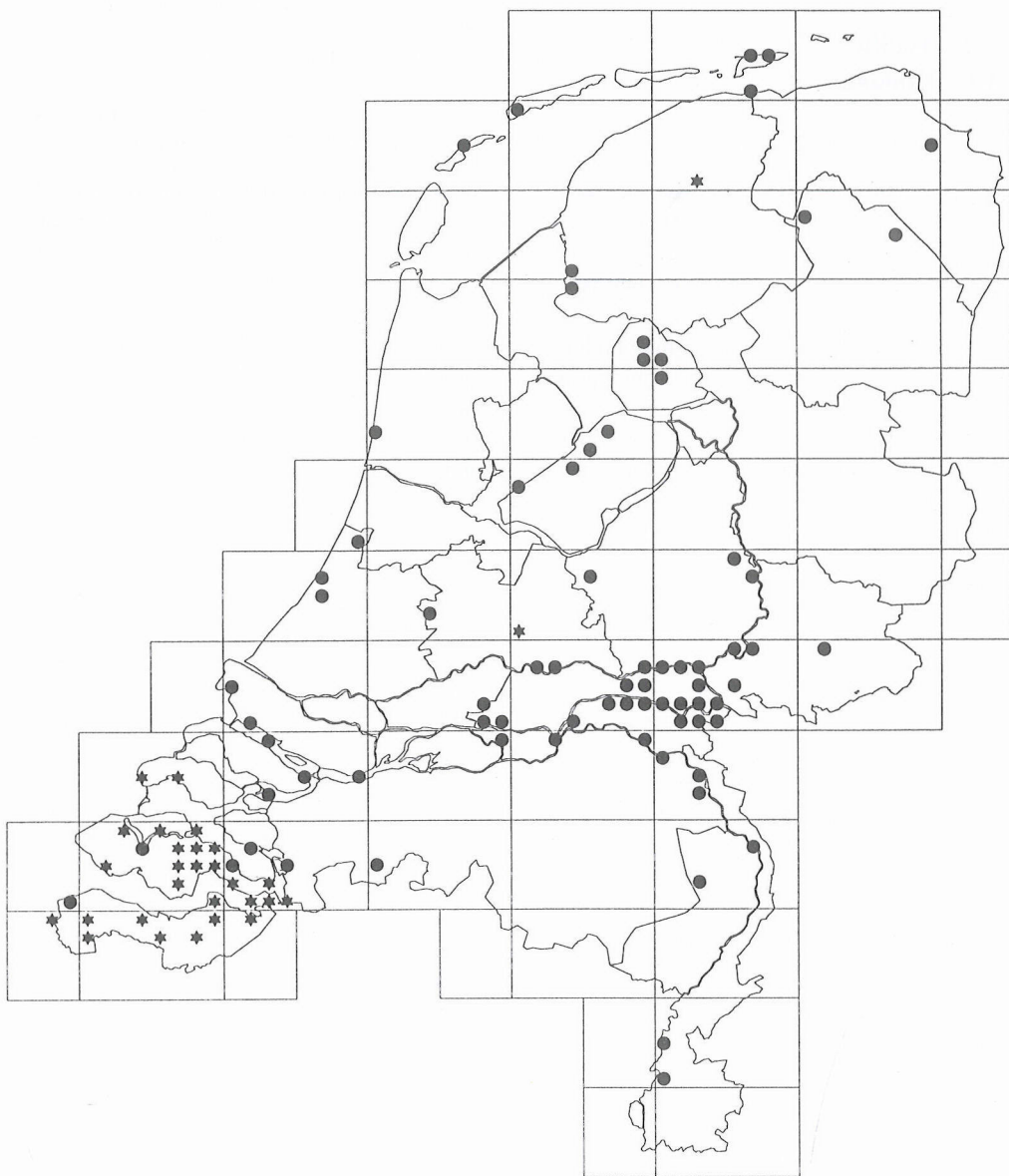
Volledigheid van de inventarisaties per gebied

Vlakdekkende inventarisaties van de vegetatie worden allereerst uitgevoerd door de provincies. Zij betreffen in de eerste plaats het (agrarisch) buitengebied. Ook sommige waterschappen verzamelen hier gegevens over de begroeiing. In reservaatgebieden worden vegetatiekarteringen uitgevoerd

door of in opdracht van natuurbeherende instanties. Rivieren en andere grote binnenwateren, alsmede sommige kustgebieden worden gekarteerd door verschillende afdelingen van Rijkswaterstaat.

De oogst aan plantensociologisch bruikbare informatie die uit deze inventarisaties beschikbaar komt, verschilt zowel per provincie als per vegetatietype. Om misverstanden te voorkomen: het volgende beoogt géén evaluatie van de inventarisatiemethoden van de verschillende provincies te geven! Het gaat ons uitsluitend om de bruikbaarheid van de verzamelde gegevens voor de atlas.

Over het geheel genomen zijn water-, moeras- en graslandgemeenschappen en natte ruigten grondiger onderzocht dan akkers en droge ruigten. Deze laatste categorieën komen verderop ter sprake en blijven nu eerst even buiten beschouwing. Voor wateren, moerassen en graslanden is vrijwel vlakdekkend opnamemateriaal beschikbaar voor Drenthe, Gelderland, Zuid-Holland, Zeeland en een groot deel van Groningen, terwijl het opnamebestand voor de overige provincies min of meer grote hiaten vertoont. In Friesland betreft dit vooral het midden, westen en zuidwesten van de provincie. Van de Waddeneilanden is met name Terschelling in recente tijd onvolledig onderzocht: weliswaar hebben behalve de natte duinvalleien ook duinheiden en licheenbegroeiingen veel aandacht gekregen, maar van andere gemeenschappen van het droge duin zijn nauwelijks recente opnamen beschikbaar, evenmin als

Figuur 1: Tot dusver bekende verspreiding van het *Chenopodium rubri* (1975-1999).
o = opname, * = opgave of terreinopname.

van de kwelders. In Overijssel is Salland in plantensociologisch opzicht een 'assepoestergebied'.

Utrecht en Noord-Holland zijn vlakdekend onderzocht door middel van soorteninventarisaties. Doordat hierbij een kwantiteitsaanduiding wordt gegeven, is het verspreidingsbeeld van eenvoudig gestructureerde, door één soort beheerste gemeenschappen (zoals de meeste water- en oeverbegroeiingen) gemakkelijk uit de Utrechtse en Noord-Hollandse gegevens af te leiden. Voor soortenrijkere gemeenschappen is dit echter niet mogelijk. Zowel bij floristen als bij plantensociologen komt de Kop van Noord-Holland zelden in beeld, maar ook een groot deel van de - toch waarlijk niet afgelegen - provincie Utrecht heeft weinig vegetatiekundige aandacht gekregen, te oordelen naar het geringe aantal opnamen.

In Noord-Brabant en Limburg worden tegenwoordig van provinciale zijde voornamelijk aandachtsoorten gekarteerd. Met name uit de westelijke helft van Noord-Brabant en de noordelijke helft van Limburg zijn er (te) weinig opnamen, maar ook in befaamde gebieden als het Dommeldal en Zuid-Limburg valt nog erg veel aan te vullen. In feite zijn in het Mergelland tot dusver alleen hellingbossen, krijthellinggraslanden en muren redelijk systematisch onderzocht - terwijl er nog zoveel ander moois en merkwaardigs te vinden is! Voor de ware asceten is er tenslotte nog de provincie Flevoland, waarvan met name de basaltglooiingen, oeverruigten, wilgenbossen en hakvruchtakkers in de aandacht der plantensociologen worden aanbevolen.

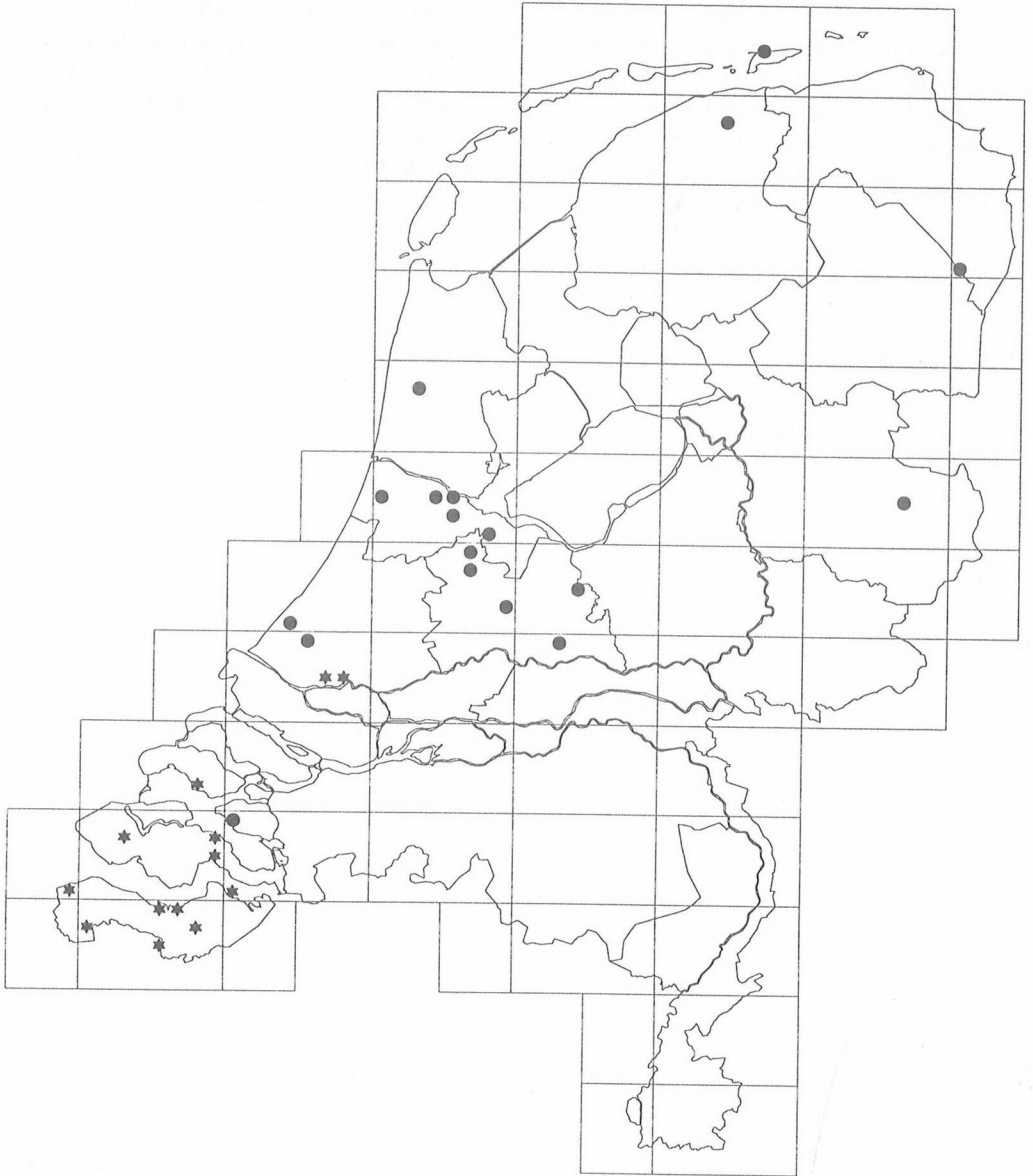
In grote lijnen komt het erop neer dat wij voor Friesland, Overijssel, Flevoland, Utrecht, Noord-Holland, Noord-Brabant en Limburg graag opnamen ontvangen van allerhande goed ontwikkelde voorbeelden van associaties die in de laatste drie delen van *De vegetatie van Nederland* beschreven zijn. Behalve voor de hierna genoemde

biotopen en gemeenschappen vragen we vooral aandacht voor de zomen van voedselarme grond (*Melampyro-Holcetea mollis*), die pas sinds kort als zelfstandige vegetatieklasse onderscheiden worden, en voor pioniergemeenschappen met een korte bestaansduur, zoals het *Ornithopodo-Corynephotetum*, de *Cakiletea maritimae*, de *Bidentetea tripartitae*, de *Isoeto-Nanojuncetea*, de *Saginitea maritimae* en het *Puccinellio-Spergularion salinae*. Vaak is het devies: smeed het ijzer als het heet is, een mooi ontwikkeld *Cicendietum filiformis* of *Eleocharito acicularis-Limoselletum* zie je niet zo gauw weer. Nu krijgen het *Cicendietum* en het *Eleocharito-Limoselletum* inmiddels wel de aandacht die ze verdienen, maar we gunnen eenzelfde belangstelling aan mosrijke pioniergemeenschappen als het *Centunculo-Anthocerotetum* en aan de vloedmerkgemeenschappen voor de *Cakiletea*, die niet in gelijke mate delen in de toewijding der plantensociologen.

Als voorbeeld van de vele associaties die voor diverse provincies nog mager gedocumenteerd zijn, mag het *Chenopodietum rubri* dienen (Fig. 1). Dit is een van gemeenschappen die op het holoceen een ruime verspreiding hebben en op pleistocene in hoofdzaak in stedelijke omgeving gedijen. Het zou mooi zijn als dat ook uit de definitieve verspreidingskaart blijkt!

Muren

Niettegenstaande alle recente aandacht van overheid en liefhebbers voor de muurvegetatie blijft het aantal beschikbare opnamen van de Muurvaren-klasse (*Asplenietea trichomanis*) beperkt. Voor Zeeland is onlangs een inventarisatierapport verschenen waaruit de verspreiding van de muur-associaties in die provincie gemakkelijk is af te leiden (Maas 1997). Ook voor een aantal steden in Holland en Utrecht zijn er zulke rapporten. In de rest van het land valt nog

*Figuur 2: Tot dusver bekende verspreiding van het Filici-Saginetum (1975-1999).
o = opname, * = opgave of terreinopname.*

heel wat aan te vullen. Vooralde muurbegroeiingen in het relatief warme zuidoosten verdienen meer belangstelling dan ze de laatste jaren gekregen hebben.

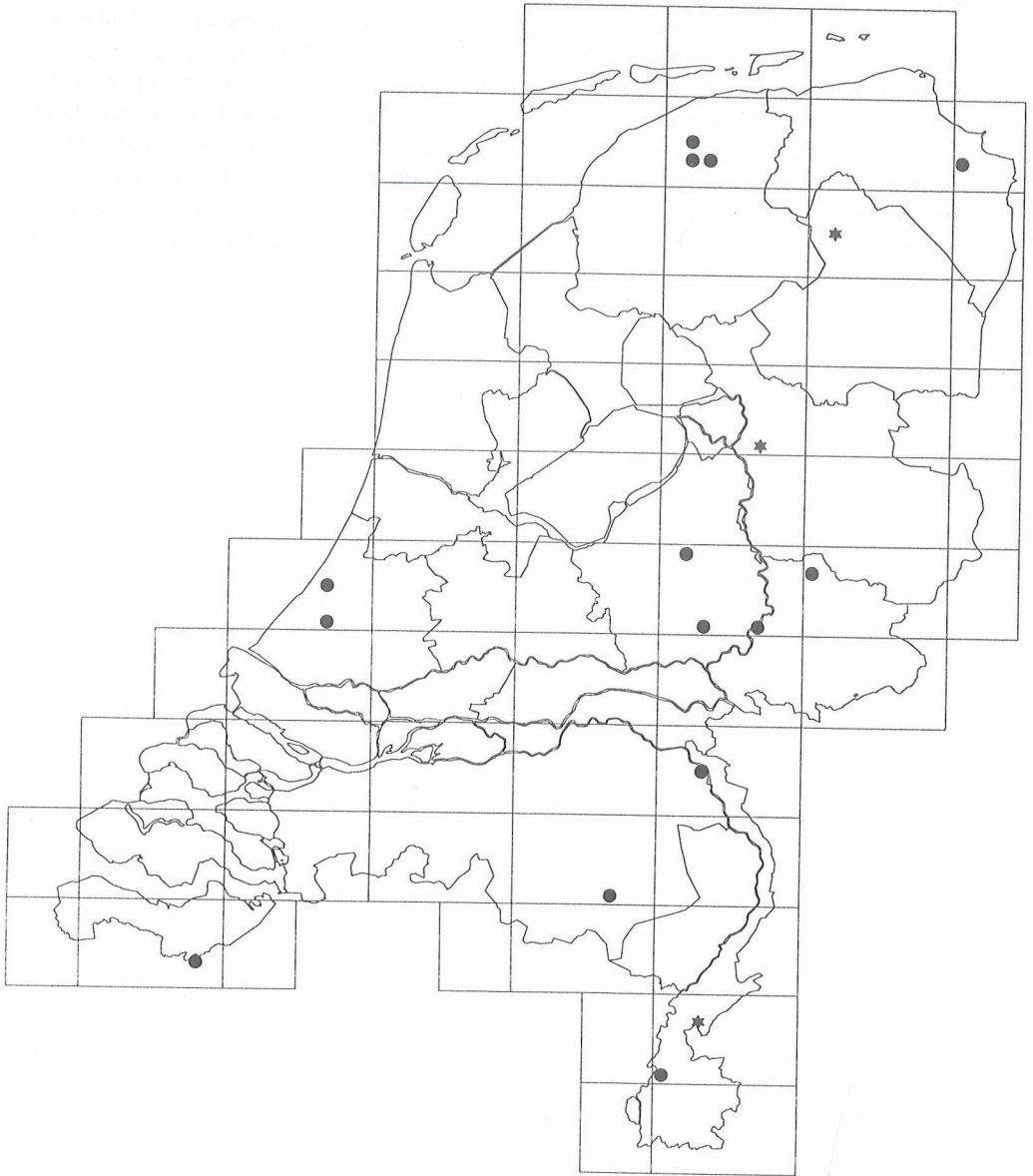
Van het *Asplenio-Parietarium judaicae* zijn sinds 1975 alleen opnamen gemaakt in Maastricht, Buren, Vianen en Amersfoort; verder is er een recente melding voor Sluis. De Atlas van de Nederlandse Flora geeft voor de kensoort *Parietaria judaica* enkele tientallen vindplaatsen in het rivierengebied aan (Mennema et al. 1985; zie ook Mennema & Segal 1967). Hoewel deze soort ook wel terrestrisch optreedt, zullen de meeste vondsten toch op muren betrekking hebben. Opnamen daarvan zijn erg welkom. Enige voorzichtigheid is geboden: ook *Parietaria officinalis* groeit weleens op muren en neemt dan soms bedrieglijk de habitus van Klein glaskruid aan. Zo zijn in Gennep in 1941 opnamen gemaakt die sprekend met het *Asplenio-Parietarium judaicae* overeenkomen, maar blijkens de kaart van Mennema (in Mennema et al. 1985) is uit dit stadje alleen Groot en geen Klein glaskruid bekend.

Het *Asplenio-Cheiranthetum cheiri* behoort ongetwijfeld tot de zeldzaamste en kwetsbaarste gemeenschappen van onze streken. Recente opnamen zijn er uit Maastricht, Culemborg, Ritthem en Santpoort; verder zijn er uit de jaren '90 nog opgaven voor Veere en Kampen. Graag zouden wij weten of er nog andere groeiplaatsen van de Muurbloem op muren in stand gebleven zijn. Naar dit wondermooie en bijzonder welriekende gewas zou kunnen worden gezocht in 's-Hertogenbosch, waar S. Segal in 1972 een opname maakte, en in Wijk bij Duurstede (1971), Egmond-Binnen (1966), Eijsden (1958) en Thorn (1954). De jaartallen tussen haakjes geven het jaartal van de laatste vondstmelding tot dusver aan (archief Atlas van de Nederlandse Flora, meegedeeld door W.J. Holverda).

Van het *Asplenietum rutae-murario-trichomanis* zijn er opnamen en opgaven van verspreide vindplaatsen in het zuiden en midden van het land. Voor Noord-Brabant, Noord-Limburg en het IJsseldal is ons echter geen enkele recente opname bekend, terwijl de verspreidingskaart van *Asplenium trichomanes* (Heukels in Mennema et al. 1985) hier verscheidene vindplaatsen aangeeft, die nog niet alle verloren zullen zijn gegaan. Uit Noord-Nederland is er alleen een opname uit Musselkanaal en een opgave voor Enkhuizen.

Het *Filici-Saginetum* wordt in de laatste kwart eeuw voornamelijk voor het westen en midden van het land aangegeven (Fig. 2). Opvallend is het geheel ontbreken van recente opnamen uit Limburg, Noord-Brabant en Gelderland. De 'kenvarens' (*Asplenium scolopendrium* en *Gymnocarpium robertianum*) zijn, hoewel zeldzaam, stellig nog wel hier en daar in het zuidoosten van het land te vinden. Veel van de groeiplaatsen van het *Filici-Saginetum* liggen op onverwachte dan wel moeilijk bereikbare plekken: enerzijds in oude waterputten (of afwateringsputten), anderzijds aan grachtkanten: echt voer voor creatieve plantenziekers die de kunst verstaan hun blijde boodschap over te brengen aan de eigenaars of bewoners van de objecten waar de varens hun domicilie hebben gekozen.

Tenslotte moet nog de gemeenschap van muurkronen worden genoemd, het *Saxifrago tridactylitis-Poetum compressae*, dat tot de *Sedo-Scleranthetea* wordt gerekend. Deze associatie komt bij ons slechts sporadisch voor en is veelal fragmentair ontwikkeld. De oudste opnamen werden in 1940 door J. Meltzer gemaakt op de steenglooing van een oud bruggenhoofd bij Hedel; zij bevatten als kenmerkende soorten *Sedum album* en *Poa compressa*. Dezelfde combinatie is waargenomen op muren in Thorn (1942), Gennep (1963) en Culemborg (1978). De naar verhouding

Figuur 3: Tot dusver bekende verspreiding van het *Chenopodio-Oxalidetum fontanae* (1975-1999). o = opname, * = opgave of terreinopname.

rijkste locatie van het *Saxifrago-Poetum* in Nederland ligt in Sluis, waar *Poa compressa* zowel samen met *Saxifraga tridactylites* als met *Catapodium rigidum* is waargenomen. Verder komen de naamgevende soorten van de associatie gezamenlijk voor op het 'beroemde' emplacement van Simpelveld. Een begraafplaats bij Zwolle herbergt de combinatie van Kandelaartje met Wit vetkruid. Begroeiingen met veel Kandelaartjes op steenachtige plaatsen zijn her en der in het land te vinden, vooral op stationsterreinen en begraafplaatsen, in Zuid- en Midden-Limburg ook op tuinmuren. In de meeste gevallen zijn echter geen andere soorten van de *Sedo-Scleranthetea* aanwezig en is de alomtegenwoordige *Tortula muralis* de enige soort die de stenige aard van het substraat onderstreept. Het is de vraag of zulke begroeiingen nog tot het *Saxifrago-Poetum* mogen worden gerekend. Hoe dan ook - interessant zijn deze gemeenschappen zeker, ze verdienen meer aandacht dan ze plegen te krijgen.

Akkers en tuinen

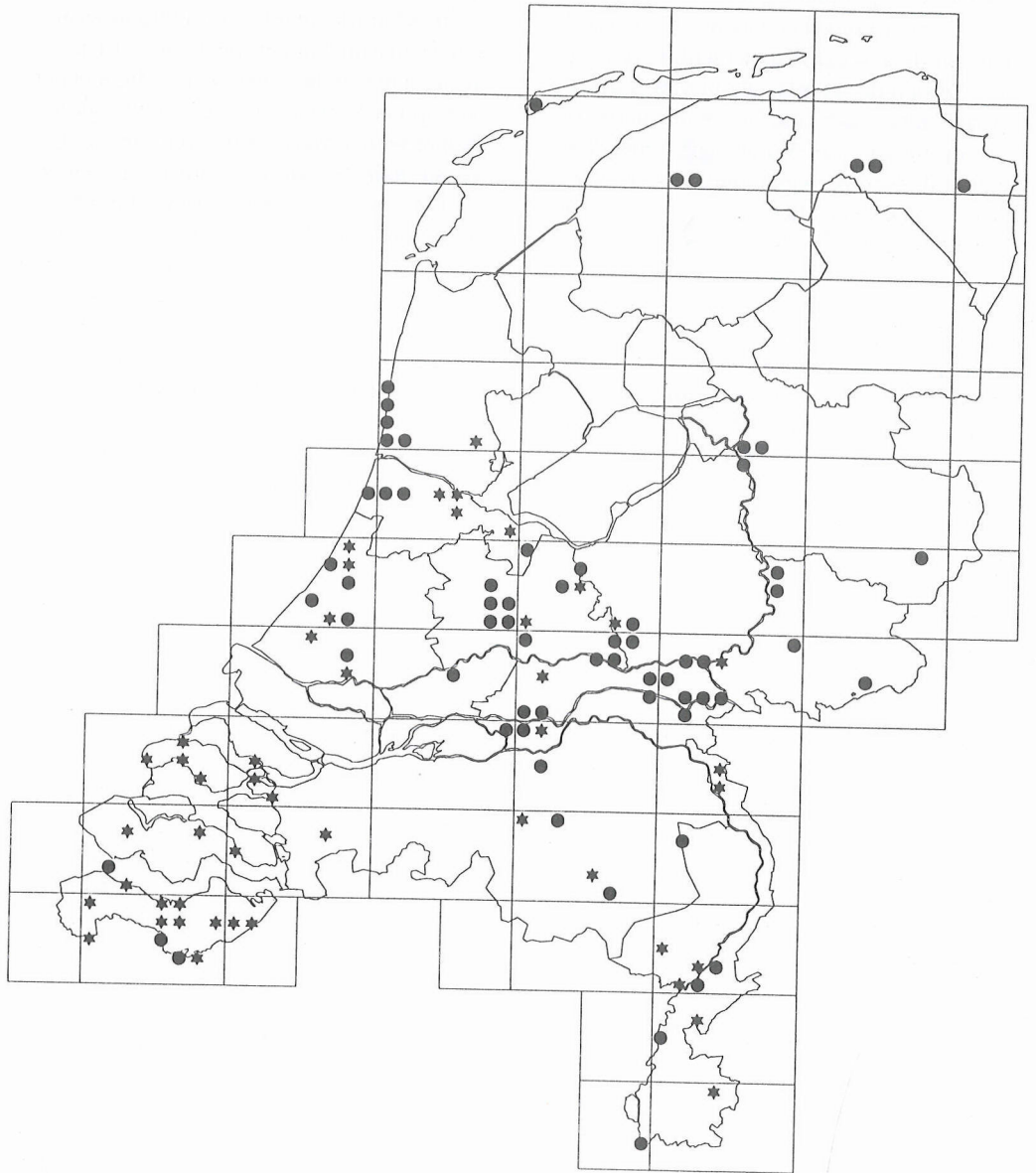
Akkers zijn slechts in enkele provinciale opnamebestanden goed vertegenwoordigd, met name in die van Drenthe en Zuid-Holland. Voor Zeeland zijn de verspreidingsgegevens af te leiden uit terreinopnamen. Verder zijn enige honderden opnamen op bouwland gemaakt door K. Pavlicek en R. Haveman; zij hebben verspreid door het land, maar vooral in Gelderland materiaal verzameld. Ten behoeve van de atlas zijn inmiddels ook het noorden van Friesland en Groningen op hun akkerbegroeiingen onderzocht, evenals delen van Zeeland, Noordwest-Brabant en de Betuwe. Daarbij bleek dat het *Veronico-Lamietum hybridum* in zeekleigebieden nog steeds algemeen voorkomt. Op rivierklei lijkt het schaarser vertegenwoordigd, omdat hier tegenwoordig in hoofdzaak maïs wordt verbouwd. Wel is

deze associatie in het rivierengebied dikwijls aan te treffen in moestuintjes, met als speciale attractie de zeldzame *Veronica opaca*.

In Noord-Brabant en Limburg moet nog een groot aantal akkeropnamen worden gemaakt. Dit is in het bijzonder nodig met het oog op het *Spergulo arvensis-Chrysanthemetum* en het *Mercurialietum annuae*, gemeenschappen van lemig tot kleilig bouwland die binnen Nederland hun hoofdverspreidingsgebied hebben in de zuidelijke provincies. Maar ook de akkergemeenschappen van zure zandgronden -*Echinochloo-Setarietum* en *Arnoserido-Scleranthetum* -zijn uit dit deel van het land sterk ondervertegenwoordigd, evenals trouwens uit Overijssel.

Met de kalkminnende akkergemeenschappen van het *Caucalidion platycarpi* is het droevig gesteld. Het *Papaveri-Melandrietum noctiflori* lijkt zo goed als verdwenen, al blijven we de stille hoop koesteren deze associatie in Het Bildt of elders in Noordwest-Friesland nog eens te mogen begroeten ... Opnamen van het *Kickxietum spuriae* zijn de laatste kwart eeuw op een klein aantal plaatsen in Zuid-Limburg en het Gelderse rivierengebied gemaakt; uit Zeeland zijn geen recente gegevens beschikbaar, hoewel de associatie daar vermoedelijk nog wel hier of daar aanwezig is (vgl. de kaarten van de *Kickxia*-soorten van Weeda in Mennema et al. 1985). Behalve op akkers is het *Kickxietum* soms op afgegraven of op hopen gezette kleigrond te vinden, zoals thans te zien is in het welbekende tichelterrein bij Buren (en vroeger in een overeenkomstig terrein bij Vleuten).

Het geringe aantal meldingen van het *Chenopodio-Oxalidetum fontanae* (Fig. 3) heeft vermoedelijk een andere oorzaak. Als typische tuonkruidgemeenschap staat het vaak op plekken die niet toegankelijk, maar bovendien ook niet van de weg waarneembaar zijn. De mate van voorkomen van deze

Figuur 4: Tot dusver bekende verspreiding van het *Erigeronto-Lactucetum* (1975-1999).
o = opname, * = opgave of terreinopname.

associatie is daardoor moeilijk te schatten. Welke plantensocioloog pakt dit thema op?

Ruderale terreinen

Ruderale terreinen worden door veel plantensociologen gemeden of als oninteressant beschouwd. Zo ze al indicatiewaarde toegekend krijgen, dan voornamelijk in negatieve zin: ze staan op een plek waar men liever een andere begroeiing zou hebben gezien. Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Heimans (1939) schreef in enthousiaste bewoordingen over de ruigten aan de voet van de Bemelerberg, maar deze zijn dan ook wel overrijk aan zeldzame soorten, die voor een deel ook nog een intrigerende naam en een exotisch uiterlijk aan een rijke historie paren (bijvoorbeeld Bilzekruid, *Hyoscyamus niger*). En bovendien: Heimans beschreef wel de ruderaal begroeiing maar maakte er geen opnamen van. Wel hebben we een groot aantal opnamen van ruderaal gemeenschappen te danken aan Sissingh (1950), die hieraan een belangrijk deel van zijn proefschrift wijdde, waarbij jaarcyclus en esthetische kwaliteiten speciale aandacht kregen. Ook G. Harmsen en S. Segal maakten talrijke opnamen op ruderaal standplaatsen. Desondanks is het algemene beeld dat er tussen floristen en vegetatiekundigen een waterscheiding loopt in de waardering voor deze terreinen.

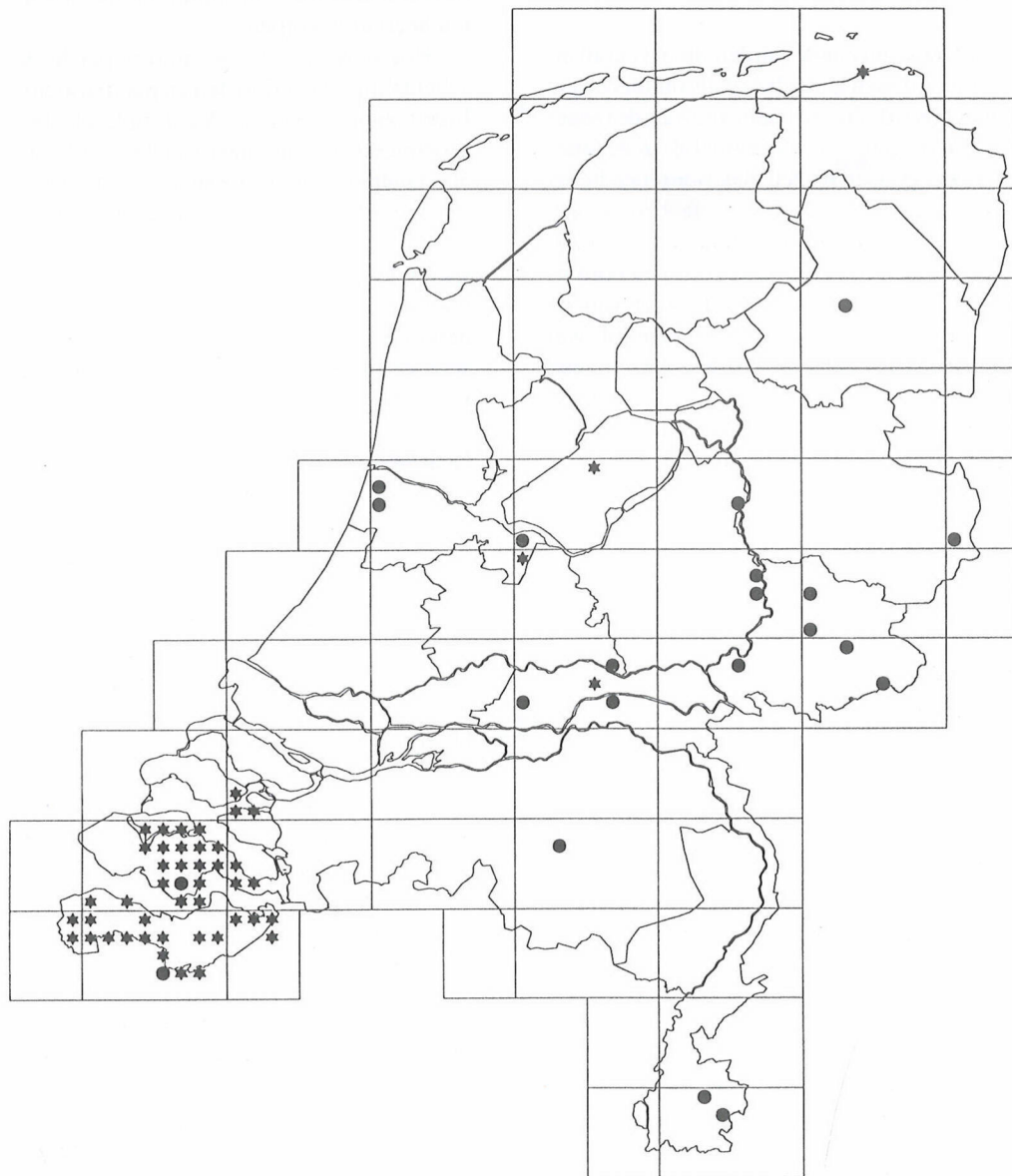
In de provinciale bestanden zijn ruderaal begroeiingen in wisselende mate vertegenwoordigd. Uit Zuid-Holland en Zeeland zijn veel gegevens beschikbaar, in het laatste geval weer als onderdeel van terreinopnamen. In Gelderland zijn hoofdzakelijk rivierbegeleidende ruigten opgenomen, waardoor het zeldzame *Bromo inermis-Eryngietum campestris* naar verhouding goed gedocumenteerd is. In Drenthe komen ruderaal gemeenschappen, met uitzondering van het *Tanaceto-Artemisietum*, slechts weinig voor. De overige provincies

zijn in ruderaal opzicht nog voor een belangrijk deel blanco. En voor het hele land geldt dat de aandacht voor de stadsflora tot dusver nauwelijks vegetatiekundige vruchten heeft afgeworpen.

Hoe graag zouden we in dit opzicht de scheidslijn tussen floristen en plantensociologen zien vervagen! Veel ruderaal begroeiingen zijn buitengemeen boeiend, ook als standplaats-indicatoren. Ze weerspiegelen de veelkleurige manier waarop de plantenwereld op menselijke activiteiten inspeelt. Daarbij speelt het toeval - door aanvoer van diasporen van zeer uiteenlopende herkomst - een grotere rol dan op plekken waar de mens minder indringend aanwezig is. Niettemin zit er veel meer orde in de ruderaal vegetatie dan het op het eerste gezicht lijkt: de negen associaties van de *Artemisietea vulgaris* die in *De vegetatie van Nederland 4* worden onderscheiden, hebben elk hun eigen 'verhaal' en hun eigen verspreidingspatroon.

Ruderaal gemeenschappen zijn ook interessant als voedselbron voor tal van insecten en vogels. Ze leveren meestal geen bijkomende moeiten zoals determinatieproblemen op, afgezien van de herkenning van nieuwe neofyten waarmee ze van tijd tot tijd verrijkt worden. Lastige zeggen en biezen komen er zelden of niet in voor, en de mossen, indien al aanwezig, behoren meestal tot de allergeeueste soorten. De groeiplaatsen zijn meestal gemakkelijk bereikbaar, of althans gemakkelijk waarneembaar.

Speciale aandacht vragen we voor de meest efemere gemeenschappen van de *Artemisietea*, zoals het *Erigeronto-Lactucetum* (Fig. 4) en het nog kortstondiger optredende *Bromo-Corispermetum*. Buiten het rivierengebied zijn dit typisch urbane associaties, die het moeten hebben van bouwputten, opspuitingen en de aanleg of reconstructie van verkeerswegen. Beide gemeenschappen staan ook dikwijls langs

Figuur 5: Tot dusver bekende verspreiding van het *Torilidetum japonicae* (1975-1999).
o = opname, * = opgave of terreinopname.

spoorwegen. In dat geval is de enige legale en veilige mogelijkheid tot verzamelen van verspreidingsgegevens de observatie vanuit een rijdende trein; gelukkig zijn beide gemeenschappen met wat ervaring gemakkelijk van een afstand te herkennen. Voor het *Echio-Melilotetum* en het *Tanaceto-Artemisietum* geldt hetzelfde.

Van het *Balloto-Arctietum* zouden we vooral over het voorkomen in het rivierengebied beter geïnformeerd willen worden. Ook zouden we graag weten of deze 'dorpse' associatie nog aanwezig is langs de IJsselmeerkust en op de Waddeneilanden. De waarneming dat bepaalde planten kenmerkend zijn voor zeedorpen, wordt voor het eerst vermeld door Holkema (1870) met het oog op de vindplaatsen van *Ballota nigra* subsp. *foetida* en *Marrubium vulgare* op enige Waddeneilanden. Tegenwoordig zijn ze daar echter niet meer of slechts met moeite nog te vinden.

Het *Urtico-Malvetum neglectae* en het *Hordeetum murini* behoren met de eerder door ons besproken tredgemeenschappen tot de associaties die zich het snelst voor observatie aanbieden ... en het minst in tel zijn. Ten onrechte, want vooral uit klimatologisch en microklimatologisch oogpunt zijn het boeiende vegetatietypen.

Stikstofrijke zomen en kapvlakten

De gemeenschappen van stikstofrijke zomen (*Galio-Urticetea*) en kapvlakten (*Epilobietea angustifolii*) delen over het algemeen in de verontachtzaming van ruigten van meer ruderaal standplaatsen (*Artemisietea vulgaris*). Vooral de gemeenschappen die door slechts één soort worden gekenmerkt, zoals het *Torilidetum japonicae* (Fig. 5) en het *Urtico-Aegopodietum*, genieten weinig belangstelling. Maar ook door meer soorten gekenmerkte associaties als het *Alliario-Chaerophylletum temuli* krijgen niet de aandacht waarop ze recht

hebben. En ook hier ligt het doorgaans niet aan ontoegankelijkheid, integendeel. Verder is vooral het *Torilidetum* een intrigerende gemeenschap, omdat het op nogal uiteenlopende standplaatsen optreedt en toch verre van alomtegenwoordig is.

Het *Urtico-Cruciatetum laevipedis* wordt speciaal in de aandacht aanbevolen wegens de verscheidenheid die het vertoont naar gelang de vochtigheid en beschaduwingsgraad. Het is een typische scharniergemeenschap, die overgangen kan vertonen in de richting van de *Molinio-Arrhenatheretea*, de *Koelerio-Corynephoretea*, de *Trifolio-Geranietea sanguinei*, de *Convolvulo-Filipenduletea* of de *Quercu-Fagetetea*. Het *Claytonio-Anthriscetum caucalidis* is een boeiend studieobject onder meer omdat de kenmerkende soorten in de duinen een natuurlijke standplaats bewonen, terwijl ze daarbuiten - soms gezamenlijk - optreden in onkruidgemeenschappen die niet zelden profiteren van bespuitingen met herbiciden.

Enkele gemeenschappen van de *Galio-Urticetea* konden bij gebrek aan opnamen niet in *De vegetatie van Nederland 5* beschreven worden, hoewel vaststaat dat de kenmerkende soorten in ons land soms vegetatievormend optreden. We doelen hierbij op begroeiingen van *Dipsacus pilosus* in Zuid-Limburg (en wellicht inmiddels ook daarbuiten), van *Chaerophyllum bulbosum* in het Gelderse rivierengebied, en van *Parietaria officinalis* in stedelijke en/of 'historische' omgeving. Dat blijft dus werk voor later, maar het kan geen kwaad alvast om opnamen te vragen. Vooral plantensociologen met belangstelling voor het stekele *Dipsacetum pilosi* zullen gebaat zijn bij een dosis zelfverloochening, maar geldt dat niet voor vrijwel alle echte uitdagingen in de vegetatiekunde?

Van het *Senecio sylvatici-Epilobietum angustifolii* is het voorkomen in Drenthe en Gelderland redelijk gedocumenteerd, voor de rest van de pleistocene gebieden en voor

*Figuur 6: Tot dusver bekende verspreiding van het Dicrano-Juniperetum (1975-1999).
o = opname.*

de duinen zijn er weinig gegevens, voor Noord-Brabant zelfs praktisch geen. Ook van de *Digitalis purpurea*-begroeiingen op Zuid-Limburgse kapvlakten zijn bijna geen opnamen gemaakt.

Struwelen

Een van de lastigste formaties om opnamen van te maken is die van de struwelen. Bij de gewoonlijk dichte structuur komt nog eens de wapening van veel struiksoorten met stekels, dorens of naalden. Vooral van het *Pruno-Crataegetum* en het *Salicetum auritae* zijn er opvallend weinig recente opnamen. Ook het *Dicrano-Juniperetum* heeft, na de uitgebreide bestudering door Barkman (1968), de laatste jaren niet veel aandacht meer gekregen. Vanaf 1975 zijn alleen in de oostelijke helft van het land hier en daar opnamen van jeneverbesstruwelen gemaakt (Fig. 6).

Een apart probleem vormt de beperkte hoeveelheid opnamemateriaal die beschikbaar is van de braamstruwelen (*Lonicero-Rubetea plicati* en *Pruno-Rubion radulae*). Slechts een beperkt aantal specialisten houdt zich met het onderscheiden van braamen bezig, en hiervan zijn maar weinigen plantensociologisch actief. De bedreigde status van verscheidene braamstruweeltypen maakt echter een grondige documentatie wenselijk. Daarbij valt wel aan te tekenen dat vooral voor de algemene braamstruweel-associaties, namelijk het *Rubetum grati* (Fig. 7) en het *Rubetum silvatici*, aanvullingen gewenst zijn.

En de beloning ...

Evenals in de vorige aflevering van deze tweedelige serie loven wij een beloning uit voor de ijverigste vinders. Het gaat erom wie de meeste opnamen aanlevert van nog niet gedocumenteerde locaties van slecht geïnventariseerde associaties. Van het

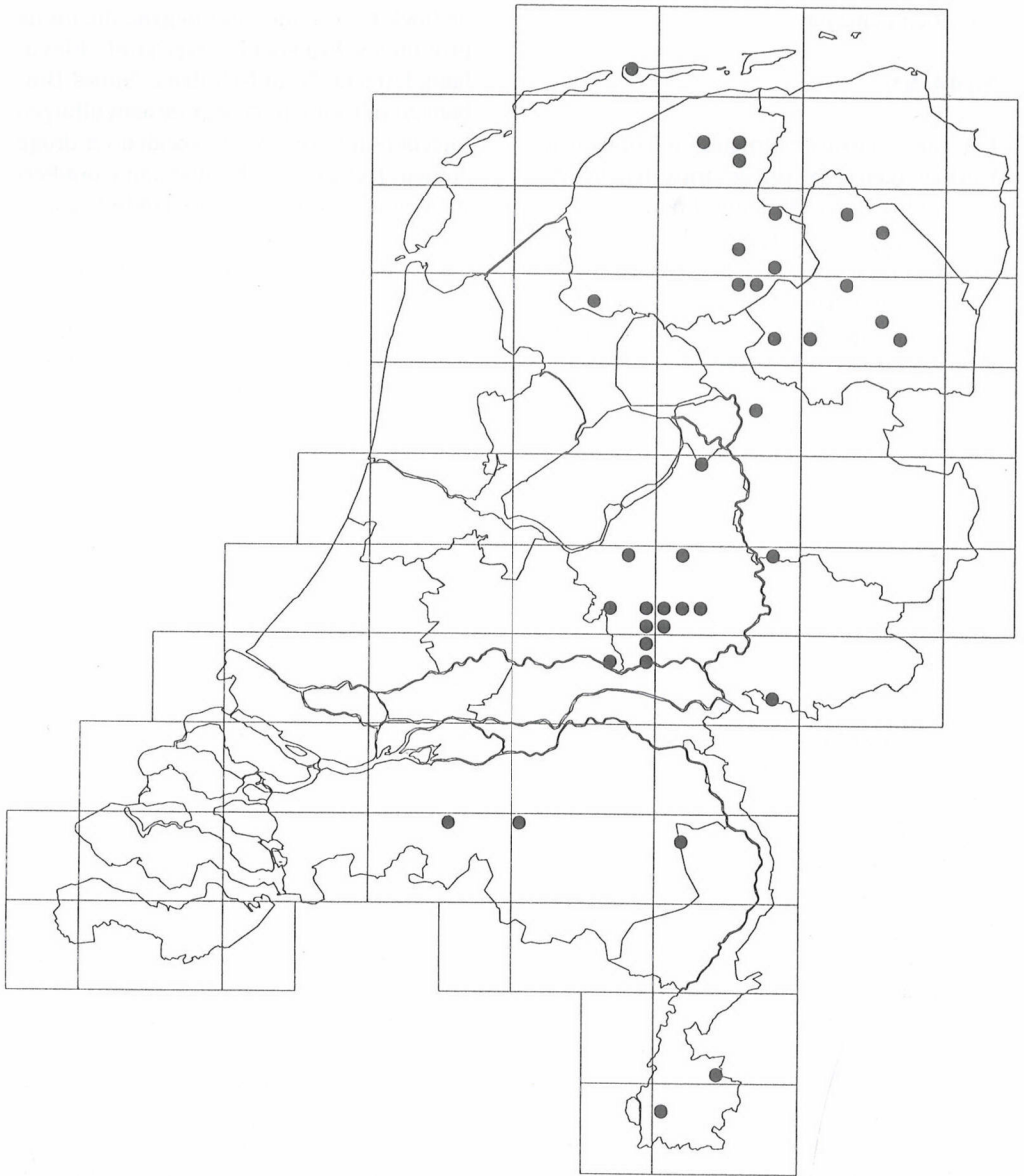
tweede deel van de Atlas is al een exemplaar geboden voor wie die de meeste bereidheid toont om te knielen voor het opnemen van tredbegroeiingen. Een tweede boek is bestemd voor degene die uit de provincies Friesland, Overijssel, Flevoland, Utrecht, Noord-Holland, Noord-Brabant en/of Limburg de meeste aanvullingen bijeenbrengt voor de graslanden en droge zomen. Het gaat hierbij met name om bermen en andere lintvormige landschapselementen, zoals slootkanten en kanaaltaluds. De soortenrijke graslanden in natuurreservaten (speciaal de *Molinieta* en de *Festuco-Brometea*, maar ook een deel van de *Koelerio-Corynephoretea*) zijn voor een groot deel al gedocumenteerd bij vegetatiekarteringen. Wij vragen dan ook vooral om opnamen van de associaties van de *Agrostietalia stoloniferae*, de *Trifolio-Festucetalia ovinae*, de *Arrhenatheretalia* en de *Melampyro-Holcetea mollis*, alsmede het *Galio hercynici-Festucetum ovinae*.

Een exemplaar van het derde deel van de atlas wordt beschikbaar gesteld in de volgende vier categorieën:

- muren (de 4 associaties van de *Asplenietea trichomanis* plus het *Saxifrago-Poetum compressae*);
- akkers (de 9 associaties van de *Stellarietea mediae*);
- vloedmerken en eenjarige pioniergemeenschappen van natte standplaatsen (de 12 associaties van de *Cakiletea maritimae*, *Saginetea maritimae*, *Isoetonojuncetea* en *Bidentetea tripartitae*);
- ruderaal terreinen (de 9 associaties van de *Artemisietea vulgaris*).

Een exemplaar van het vierde deel van de atlas wordt uitgelooft in twee categorieën:

- nitrofiële zomen en kapvlakten (de 7 associaties van de *Galio-Urticetea* en de

Figuur 7: Tot dusver bekende verspreiding van het *Rubetum grati* (1975-1999).
o = opname.

Epilobietea angustifolii);

- braamstruwelen (de 3 associaties van de *Lonicero-Rubetea silvatici* en de 2 associaties van het *Pruno-Rubion*) plus de overige onvoldoende geïnventariseerde struweeltypen (*Pruno-Crataegetum*, *Dicrano-Juniperetum* en *Salicetum auritae*).

Het jaar 1999 wordt voor de atlas van strategische betekenis, en we nodigen alle plantensociologen uit hun bijdrage te leveren. Wat ons betreft zal de strategie niet zozeer een van omvormen of uitwijken zijn, maar in de eerste plaats van *trotseren*. Daarbij mogen het - naar ieders persoonlijke voorkeur - hoogtevrees, schroom, verbaasde blikken van omstanders, plakkerige of glibberige klei, verkeersgeraas, dorens, stekels of naalden zijn die getrotseerd worden. Eén vermanend woordje mag niet ontbreken: onbeschroomdheid kan een nuttige eigenschap zijn, maar het is nadrukkelijk niet de bedoeling dat met een beroep op het atlasproject erven of tuinen betreden worden zonder toestemming van de eigenaar!

Een alternatief: de plantensociologische streeplijst

Natuurlijk gaat er weinig tot niets boven het maken van een plantensociologische opname, maar toch ... we kunnen ons voorstellen dat na het opnemen van tien locaties van het *Bryo-Saginetum* op één dag de liefde voor dit boeiende gezelschap een weinig begint te verflauwen. Daarom zijn we bijzonder ingenomen met het initiatief van Marcel Horsthuis om, speciaal voor het registreren van algemeen voorkomende gemeenschappen, een streeplijst te maken. Het idee is om 1999 als proefjaar te gebruiken voor het verzamelen van plantensociologische gegevens met behulp van zulke lijsten. Dit kan enerzijds de atlas ten goede komen, anderzijds ervaringen opleveren die ten goede

komen aan een systematische inventarisatie van plantengemeenschappen in ons land in het volgende millennium. Een exemplaar van de streeplijst met een beknopte handleiding is bij dit nummer van *Stratiotes* gevoegd. We rekenen erop dat alle PKN-leden, aangezien ze immers alleen uit liefde voor de plantensociologie lid hebben kunnen worden, tenminste deze ene streeplijst ingevuld terugsturen.

En nu: geen tijd voor een *fin-de-siècle*, laat 1999 een succesvol inventarisatiejaar zijn! Opnamen en streeplijsten kunnen worden opgestuurd naar: Berco Hoegen, p/a IBN-DLO, Postbus 23, 6700 AA Wageningen. Ook kunnen bij hem meer streeplijsten worden aangevraagd. Natuurlijk zullen wij niet nalaten degenen die zich onderscheiden door het inleveren van opvallend véél streeplijsten, op passende wijze te belonen.

Another ask for relevés of neglected plant communities

As a sequel to a similar request in *Stratiotes* 16, the authors give a survey of communities and regions for which data are scanty or wanting. Relevés are asked for on behalf of the Atlas of plant communities in the Netherlands.

Gerefereerde literatuur

- Barkman, J.J. (1968). Botanisch onderzoek op het Biologisch Station, Wijster, 1957-1967. In: H.J. Venema (red.), Bijdragen over veldbiologie, natuurbeheer en landschap in het Drentse district. Veenman & Zonen, Wageningen, pp. 141-160.
- Heimans, J. (1939). De Bemelerberg. Nederlandsch Kruidkundig Archief 49: 59-64.
- Maas, P.A. (1997). Muurplanten in Zeeland. Rapport Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Direc-

- tie Zuidwest, Dordrecht. 61 pp.
- Mennema, J., A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate (1985, red.). Atlas van de Nederlandse Flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht, 349 pp.
- Mennema, J. & S. Segal (1967). Het geslacht *Parietaria* L. in Nederland. *Gorteria* 3: 96-102 en 109-118.
- Schaminée, J.H.J., A.H.F. Stortelder & E.J. Weeda (1996). De vegetatie van Nederland 3. Plantengemeenschappen van graslanden, zomen en droge heiden. Opulus Press, Uppsala/Leiden. 356 pp.
- Schaminée, J.H.J., E.J. Weeda & V. Westhoff (1998). De vegetatie van Nederland 4. Plantengemeenschappen van de kust en van binnenlandse pioniermilieus. Opulus Press, Uppsala/Leiden. 346 pp.
- Stortelder, A.H.F., J.H.J. Schaminée & P. Hommel (1999). De vegetatie van Nederland 5. Plantengemeenschappen van ruigten, struwelen en bossen. Opulus Press, Uppsala/Leiden.
- Weeda, E.J. & A.C. Hoegen (1998). Aandacht gevraagd voor *Assepoesters*. *Stratiotes* 16: 43-48.